

FRANTISEK SKROUP

door PROF. DR. JOSEF PLAVEC

OP zaterdagmorgen 3 juni 1961 had op de begraafplaats Crooswijk de plechtige overdracht plaats van een gedenkteken op het graf van de Tsjechoslowaakse componist en dirigent Frantisek Skroup, die op 3 juni 1801 werd geboren. Het monument werd door Z.E. de Gezant van de Tsjechoslowaakse Republiek, de heer B. Mucha, aan de Burgemeester van Rotterdam aangeboden voor de Rotterdamse gemeenschap.

Bij deze gelegenheid werd een rede gehouden door het hoofd van een Tsjechoslowaakse culturele missie, professor dr. Josef Plavec uit Praag. Dr. Plavec heeft een uitvoerige biografie gewijd aan het leven van Skroup, welke in 1941 in de Tsjechische taal is verschenen. Hieronder volgt een vertaling van de rede, welke dr. Plavec in het Frans heeft gehouden bij het gedenkteken.

Uit de grond van mijn hart mag ik namens de Tsjechische musici uiting geven aan de vreugde, welke mij geschonken wordt door de daad der historische gerechtigheid, waarvan wij nu getuige zijn.

Juist vandaag is het de honderd zestigste geboortedag van de Tsjechische componist en dirigent Frantisek Skroup, die zijn laatste rustplaats gevonden heeft op de begraafplaats van Rotterdam. Volgend jaar zal het honderd jaar geleden zijn dat hij stierf te Rotterdam als dirigent van de Hoogduitse Opera. Vele jaren heeft zijn graf daar gelegen in vergetelheid, maar thans is er een einde gekomen aan deze onbevredigende toestand, nu een kunstzinnig gedenkteken wordt onthuld van de hand van een jong Tsjechisch beeldhouwer; het is een symbool van de oorsprong der Tsjechische muzikale kunst, waarvan Frantisek Skroup een der pioniers is geweest.

Bohemen heeft in de zeventiende eeuw tijdens de Dertigjarige Oorlog zijn onafhankelijkheid verloren en is toen een der provincies geworden van de Habsburgse monarchie. Deze heeft driehonderd jaar lang alle leven en ontwikkeling van Bohemen gesmoord, met als gevolg dat een groot aantal Tsjechische mannen van wetenschap en kunst een wijkplaats heeft moeten zoeken in het buitenland. De beroemde Tsjechische pedagoog en wijsgeer Jan Amos

Komenius vond een toevluchtsoord in de Nederlanden en te Amsterdam verscheen zijn hoofdwerk: 'Opera didactica omnia'. In 1670 werd hij te Naarden begraven. Pas in deze eeuw kreeg zijn graf een staat overeenkomstig de eer, welke deze grootmeester der volken en verbreider van eeuwigdurende vrede toekomt.

Een dergelijk lot viel ten deel aan de Tsjechische componist Frantisek Skroup, die wij kunnen beschouwen als een van de eerste verbreiders der Nederlands-Tsjechische culturele betrekkingen en tegelijkertijd als een der scheppers van de Tsjechische en Nederlandse opera.

Frantisek Skroup werd 3 juni 1801 geboren in het dorp Osice in Oost-Bohemen als zoon van een Tsjechische onderwijzer en musicus, Dominique Skroup. Deze had een groot gezin, was muzikaal begaafd maar zeer arm. Frantisek's jongere broer, Jan Nepomuk Skroup, is een bekend componist geworden en ook zijn overige broers en zusters hebben de liefde voor de muziek en het onderwijs van hun vader geërfd. Onderwijs en muziek waren trouwens toentertijd in Bohemen nauw met elkaar verbonden.

Frantisek Skroup studeerde te Hradec Králové en te Praag. Reeds als student was hij geheel in de ban gekomen van de muziek en het toneel; deze twee werden zijn hartstocht en uiteindelijk zijn beroep. Eerst heeft hij rechten gestudeerd aan de Karel-Universiteit te Praag maar nadat hij groot succes geogst had met zijn muzikale composities en met zijn gelukkig optreden als amateur-dirigent, heeft hij zich voor goed gewijd aan de muziek. Hij werd kapelmeester van de Opera te Praag, welke in zijn tijd uitvoeringen gaf in het Italiaans en Duits. Het doel van Skroup en zijn vrienden – geestdriftige Tsjechische patriotten – was een Nationale Tsjechische Opera tot stand te brengen. Na enige pogingen is hij hierin geslaagd. In 1826 componeerde Skroup de eerste Tsjechische komische opera: 'Dráteník' (De Ketellapper). Dat werk tekent ons het idyllische leven in een kleine stad in de Biedermeier-tijd. Kenmerkend voor deze opera zijn de democratische inslag en opvoedende kracht in nationale zin. De finale is een apotheose van de broederschap tussen de Tsjechen en Slowaken en daarom kan men de opera 'Dráteník' beschouwen als *de* Tsjechoslowaakse opera. Hoewel de overige opera's van Skroup minder opgang gemaakt hebben dan 'Dráteník' hadden ze ook een bij uitstek patriottische en democratische strekking. Zijn thema's entte hij op de Tsjechi-

sche geschiedenis; de muziek ervan wortelde, naar de stijl van de tijd, in de romantiek. Skroup heeft bewezen als musicus zijn tijd ver vooruit te zijn. Zonder aarzeling dirigeerde hij het oeuvre van Wagner en Verdi; de stukken van Wagner voerde hij zelfs te Praag uit voordat deze in Duitsland en Wenen roem zouden oogsten. Richard Wagner heeft dan ook in een brief aan Skroup uitdrukking gegeven aan zijn gevoelens van levendige bewondering en dankbaarheid voor zo'n attentie.

Skroup heeft steeds een progressieve koers trachten te houden. Naderhand heeft hij opera's geschreven naar niet-Tsjechische motieven, zoals 'Columbus'. Een buitengewoon succes heeft hij gehad met de opera, welke de onafhankelijkheidsstrijd der Nederlanden behandelt, 'Der Meergeuse' – De Watergeus –, waarvan de eerste uitvoering in 1851 te Praag heeft plaatsgevonden. Hier beleven wij een dramatische episode van de Nederlandse volksopstand tegen de Spaanse bezetters in de zestiende eeuw; deze opera maakte veel opgang in Praag, Wenen en Duitsland. Toen Skroup hem schreef kon hij niet vermoeden dat hij binnen tien jaar gedwongen zou worden naar hetzelfde Nederland uit te wijken.

In het voorjaar van 1857 werd Skroup door de Duitse directeur van de Praagse Opera ontheven van zijn functie van operadirigent en omdat het een uitgemaakte zaak was dat er in Bohemen geen andere aanstelling mogelijk was voor de dirigent, moest hij wel zijn levensonderhoud gaan zoeken in het buitenland.

Zonder bestaansmogelijkheid in Praag, heeft Skroup het besluit genomen, in weerwil van zijn gevorderde leeftijd – hij was bijna zestig jaar oud – elders een bestaan te zoeken. Het lukte hem een engagement aan te gaan te Rotterdam, waar toen juist de Hoogduitse Opera was gecreëerd. Skroup werd met de directie belast en heeft heel zijn rijke ervaring, welke hij in de loop van dertig jaar te Praag had verworven, aan dit gezelschap ter beschikking gesteld. In augustus 1860 is hij naar Rotterdam vertrokken. Zijn gezin is te Praag achtergebleven maar later heeft Skroup zijn oudste zoon Alfred uitgenodigd naar Rotterdam te komen waar hij violist werd in het opera-orkest.

Frantisek Skroup is te Rotterdam beloond met een reeks van grote artistieke successen en hij heeft een belangrijke plaats ingenomen in de stedelijke society. Men achtte hem hoog om zijn ar-

tistische grootheid; hij heeft ook in andere Nederlandse steden een serie concerten en opera-uitvoeringen gedirigeerd.

De grootste triomfen oogste hij met zijn opera 'Der Meergeuse' – De Watergeus – in het voorjaar van 1861. Het Nederlandse auditorium begreep dat deze opera geput had uit de geschiedenis der Nederlanden en uitdrukking gaf aan de vlamme liefde voor vrijheid en tevens aan het verzet tegen onderdrukking. Deze gevoelens waren sterk zowel in de Nederlanden als in Bohemen omdat deze twee landen geregeerd werden door een gemeenschappelijke vijand: de wrede en tyrannieke Habsburgse dynastie. Daarom werd Skroup in Nederland gevierd als een nationale held. Toehoorders en spelers begeleidden hem in een erestoet naar zijn woning en betuigden hem hun sympathie op elke denkbare wijze.

Daarom heeft Skroup zijn verblijf te Rotterdam verlengd ondanks zijn vurig verlangen naar zijn vaderland en familie. Vanuit Rotterdam schreef hij naar Praag aan zijn vriend Karel Strakatý – die tevens operazanger was – dat hij er zich goed thuis voelde maar dat desondanks zijn vaderland Bohemen was. Het was een toespeling op Strakatý's meest beroemde lied 'Kde domov muj' – Waar is mijn vaderland – hetwelk deze voor de eerste maal te Praag had gezongen in 1834 en de nationale hymne is geworden van het Tsjechische volk en sedert 1918 het integrale bestanddeel van het volkslied der Tsjechoslowaakse Republiek.

Te Rotterdam heeft Skroup in de herfst van 1861 bezoek ontvangen van de jonge Tsjechische componist Bedrich Smetana, die in die tijd als beroemd pianist en discipel van Franz (von) Liszt een tournee maakte door West-Europa en in Nederland met groot succes heeft geconcentreerd. Smetana en Skroup hebben te Rotterdam met elkaar gesproken over hun beider vaderland, dat geen bestaanszekerheid kon verschaffen aan zijn kunstenaars. Kort daarna werd Smetana de opvolger van Skroup: als schepper van Tsjechische opera's en tegelijk als dirigent van de Tsjechische Opera te Praag heeft hij het muziekleven te Praag opgevoerd tot een nog nimmer tevoren bereikte staat van roem.

Naast Skroup en Smetana zijn andere Tsjechische musici in Nederland opgetreden. In het opera-orkest speelden negen oudleerlingen van het Conservatorium van Praag, dat het oudste is in Centraal Europa en in 1961 zijn 150-jarig bestaan heeft gevierd.

Later heeft het beroemde Tsjechische Kwartet een tournee door

Nederland gemaakt. Dit kwartet kreeg hier een groot aantal trouwe bewonderaars en keerde regelmatig terug. Het Moravische en Praagse onderwijzerskoor, het Praagse onderwijzeressenkoor en het Praagse gemengde koor Hlahol behaalden in Nederland eerste prijzen op zangconcoursen. De pionier van al deze zo levendige culturele betrekkingen en de schepper van deze traditie was, gelijk we het nu in het licht der historie zien, F. Skroup.

Zijn artistieke loopbaan bereikte een hoogtepunt in Nederland en eindigde er eveneens. Te Rotterdam heeft Skroup met toewijding en volharding gewerkt aan de Opera in weerwil van het feit dat hij in 1861, dus honderd jaar geleden, in die stad ziek werd. Te Rotterdam heeft hij nieuwe werken gecomponeerd, waarvan ons bekend zijn de liederen en het Lente-mannenkoor, ongelukkigerwijze niet zijn Jubel-ouverture voor orkest, welke in Tsjechoslowakije evenmin bekend is. Hoe wenselijk ware het dat wij nog enige aanwijzingen op het spoor zouden komen, die een vollediger beeld zouden kunnen geven van de activiteit van Frantisek Skroup te Rotterdam.

Begin februari 1862 is Skroup ernstig ziek geworden. Hij stierf in de nacht van 6 op 7 februari, 61 jaar oud. Op het sterfhuis werd in 1934 een plaquette geplaatst te zijner nagedachtenis, maar in 1940 tijdens het bombardement van de stad Rotterdam door de nazi's is het Hang en daarmee het huis verwoest. Dat Skroup was begraven op de begraafplaats Crooswijk, was in Bohemen niet bekend. De in armoedige omstandigheden levende familie van Skroup heeft nooit kunnen denken aan overbrenging van zijn stoffelijk overschot naar het vaderland en anderzijds heeft het bezette Bohemen in de negentiende eeuw geen middelen bezeten om het graf van de componist van de eerste Tsjechoslowaakse opera en van het volkslied in een staat te brengen welke in overeenstemming was met de grootheid van de componist. Zijn graf kon zelfs zeer moeilijk geïdentificeerd worden.

Dat dit uiteindelijk wel is gebeurd, is te danken aan twee Nederlandse specialisten, de archivaris dr. E. Wiersum en de bibliothecaris dr. E. van Hamel. Na de identificatie van het graf van Skroup heeft de Praagse Vereniging 'Pieta' een klein monument laten plaatsen op dit graf met de naam en de belangrijkste data uit het leven van deze kunstenaar. Maar pas vandaag kan men zeggen dat aan de gedachtenis van Skroup voldoende eer is bewezen.

Het Tsjechoslowaakse ministerie van Onderwijs en Cultuur heeft opdracht gegeven tot de vervaardiging van een symbolisch beeld aan een jong Tsjechisch beeldhouwer M. Pangrác, die samen met de architect J. Vidner er in is geslaagd zijn taak op originele wijze tot een goed einde te brengen. Men heeft geen borstbeeld of portret van de componist vervaardigd maar de kunstenaars hebben het symbool gemaakt van het lied en van de Tsjechische muziek. Met als gegeven dat Frantisek Skroup een der eerste vertolkers is geweest, vertoont het beeld dat wij aanschouwen een meisje vol levendige gratie, de haren bedekt met een krans van veldbloemen en in de hand een kleine lier – symbool van de muziek en van het lied. De hand symboliseert dat dit meisje luistert naar het volkslied.

Dit monument symboliseert al wat het werk van Frantisek Skroup uitbeeldt in de Tsjechische muziek; de bedeesde en allereerste aanvang, een gracieus begin van al wat in de latere evolutie is gevolgd. Het Tsjechoslowaakse ministerie van Onderwijs en Cultuur heeft de eer en het genoegen dit zinvolle werk aan te bieden aan de stad Rotterdam tot een eeuwige gedachtenis. Wij zijn van ganser harte erkentelijk jegens de Nederlandse autoriteiten, het gemeentebestuur van Rotterdam en persoonlijk jegens burgemeester Van Walsum voor het betoonde begrip bij de voorbereiding van dit feestelijk gebeuren, waarvan wij nu getuige zijn. Mijn taak is het hier de hartelijke groeten te vertolken van de Bond van Tsjechoslowaakse Componisten en van zijn leden en niet alleen van de actieve musici maar ook van de musicologen en muziekkritici. Wilt U mij veroorloven deze missie te voltooien met het uitspreken van een persoonlijke groet, vol bewondering voor het werk van Frantisek Skroup, wiens biograaf ik ben.

Ik breng voor Frantisek Skroup de groeten mede van het platteland van Oost-Bohemen, dat ook mijn geboortestreek is. En tenslotte breng ik tot uitdrukking de vreugde mijns harten wegens het feit dat de kunstzinnige prestaties van Frantisek Skroup tenslotte naar waarde geschat zijn en dat hij op het internationale plan de eer verkregen heeft, welke hij ten volle verdient.

Mogen de eer en de roem omkransen de naam en het muzikale oeuvre van de componist en dirigent Frantisek Skroup, een groot vriend van de culturele betrekkingen tussen Tsjechoslowakije en Nederland; mogen de eer en de roem omgeven al zijn opvolgers

die heden ten dage de vriendschap tussen de volken in de wereld, welke geen oorlog en verwoesting moest kennen, trachten te vestigen; mogen de eer en de roem deelachtig worden al degenen die werken voor het geluk der mensheid en voor de vrede.

Rotterdamsche Schouwburg.
Directie J. ED. DE VRIES.

Donderdag 13 Februarij 1862.

HULDE
AAN DE NAGEDACHTENIS VAN DEN
KAPELMEESTER
F. SKRAUP.

PROGRAMMA.

EERSTE AFDEELING.	TWEDE AFDEELING.
1. KOOR No. 11 uit het Oratorium Paulus, van <i>F. Mendelssohn Bartholdy</i> , door het geheele Opera-Orkest.	1. QUARTET Wiederschn, te zingen door de Heeren <i>Grimminger, Beyer, Duschnitz</i> en <i>Dalle Aste</i> .
2. QUARTET voor Strijk-Instrumenten, van <i>F. Skraup</i> , uit te voeren door de Heeren <i>Rappoldi, Hrimaly, Paulus</i> en <i>Verhey</i> .	2. CZECHINCH VOLKSLIED, van <i>F. Skraup</i> , voor Trompet, voor te dragen door den Heer <i>Fischer</i> .
3. ARIA uit het Oratorium Elias, van <i>F. Mendelssohn Bartholdy</i> , te zingen door Mevrouw <i>Zademak-Doria</i> .	3. GEDICHT van- en voor te dragen door den Heer <i>Grimminger</i> .
4. CONCERT-OUVERTURE van <i>F. Skraup</i> .	4. a. OUVERTURE en b. KOOR uit de Opera <i>Der Meergeuse</i> , van <i>F. Skraup</i> .
	5. QUARTET met KOOR uit het Oratorium <i>Die letzten Dinge</i> , van <i>Spohr</i> , door de Dames <i>Geisthardt</i> en <i>Gunther</i> en de Heeren <i>Zellmann</i> en <i>Dalle Aste</i> .

AANVANG TEN ACHT URE.

De zuivere opbrengst zal strekken ten voordeele van de nagelaten Weduwe en Kinderen van wijlen den Heer SKRAUP.

PRIJZEN DER PLAATSEN.
Stalles f 3. Balcon f 3. Loge f 2. Parterre f 1,50. Amphitheater f 1. Galerij f 0,50.

Het Bezoek-Bureau is dagelijks, met uitzondering van den Zondag, geopend van 's morgens 9 tot 's avonds 3 ure en op feestdagen van 's middags 12 tot 3 ure.

40. Affiche voor concert ter nagedachtenis van Frantisek Skroup.